

Rayehe Mozafarian, "Female Circumcision in Qeshm,"
Iran Nameh, 27:1 (2012), 50-60.

ختنه دختران

مطالعه موردی در شهرستان قشم

رایحه مظفریان^۱

کارشناسی ارشد جامعه‌شناسی

Rayehe Mozafarian

hello_rayehe@yahoo.com

فرگرد پژوهش

با آنکه گه‌گاه خبرهایی از ختنه دختران و اجرای این سنت در ایران، به ویژه در کردستان و جزایر و بنادر خلیج فارس، به گوش می‌رسد، عموم مردم اطلاع چندانی از این جنایت ندارند، شاید به این دلیل که تا کنون جنسیت کمتر موضوع کتاب‌های پزشکی قرار گرفته و در مورد زنان فقط پیرامون مجاری تناسلی و رحم و تخمدان، در ارتباط مستقیم با تولید مثل، بحث شده است. در این متون کمتر از کلیتوریس (clitoris) که بخشی از اندام جنسی زن است، سخنی به میان آمده است. تا آنجا که این عضو مطرود و تقریباً فراموش شده است.

رایحه مظفریان کارشناسی ارشد جامعه‌شناسی را از دانشگاه شیراز دریافت کرد. آثار او عبارتند از: تجسم مانا: آثار از هدایت‌الله یوسفی (شیراز: تخت‌جمشید، ۱۳۸۷).

ISSN 0892-4147 print/ISSN 2159-421X online/2012/27.1/50-60

آشکار کردن آن ندارند و از این رو جمع‌آوری آمار دقیق کار آسانی نیست.

ختنه دختران که با هدف محدود کردن میل جنسی زنان انجام می‌گیرد، سبب بروز عوارض جسمی و روانی می‌شود و ترس و عدم امنیت را در وجود دختران خردسال نهادینه می‌کند. در بعضی مناطق، دخترانی را که به سن معینی رسیده‌اند به طور جمعی در چارچوب مناسک ویژه "به زن تبدیل می‌کنند."

ختنه را در زبان انگلیسی Circumcision، مرکب از دو واژه Circum به معنی دور و اطراف و cadere به معنی بریدن، و در زبان عربی "ختان الاناث" می‌نامند. در متون انگلیسی، از بریدن آلت تناسلی

یا ناقص‌سازی جنسی زنان به صورت "Female Genital Mutilation" (FGM) نام برده می‌شود. "ختنه در آغاز به عنوان یک نشانه قبیله‌ای بین افراد غیرمتمدن آغاز شد و قبایل گوناگون به وسیله ختنه شدن یا ختنه نشدن از یکدیگر تشخیص و تمییز داده می‌شدند... در این صورت، این رسم زمانی در میان افراد بشر شکل گرفته که هنوز به شکل لخت و بدون لباس زندگی می‌کردند. خال‌کوبی روی بدن و کشیدن دندان نیز نشانه‌های دیگری برای تمییز و شناسایی بوده است."^۳ وجود ختنه در میان اعراب بادیه‌نشین از دیرباز معمول بوده و آنان بخشی از آلت تناسلی فرزندان‌شان را در راه خدا قربانی می‌کردند.^۴ بنابراین عمل ختنه به قبل از اسلام و زمان موسی برمی‌گردد و در میان مردم مصر و دیگر اقوام سامی معمول بوده است.

در زمینه ختنه زنان و میل جنسی، محمود غریب و رشدی عمار از دانشکده طب عین‌الشمس قاهره

اپزار کار یک دایه برای ختنه دختران

حتی فروید آن را اندام زینه یا مذکر توصیف کرده و نقش جنسی آن را متعلق به دوران کودکی دانسته است.^۲

با قطع این عضو جنسی، که نقش تأمین لذت طبیعی و مشروع جنسی زنان را برعهده دارد، بخشی از احساسات و غرایز جنسی آنان از بین می‌رود. هنوز شماری از مادران از بیم به شوهر نرفتن دخترشان یا بر اثر پافشاری خانواده شوهر به این عمل دست می‌زنند و برخلاف گذشته، دختر را دور از چشم دیگران نزد دایه می‌برند. ختنه‌شوندگان نیز تمایلی به

^۱ این مقاله موضوع پایان‌نامه کارشناسی ارشد نگارنده زیر عنوان "بررسی عوامل اجتماعی و فرهنگی ختنه زنان: مطالعه موردی دختران و زنان ۱۵ تا ۴۹ سال در جزیره قشم" بوده است که در گروه جامعه‌شناسی و برنامه‌نویسی دانشکده اقتصاد، مدیریت و علوم اجتماعی دانشگاه شیراز انجام گرفته و در ۱۴ اردیبهشت ۱۳۹۰ با درجه عالی به تصویب کمیته داوران رسیده است.

^۲ نوال السعداوی، چهره‌عریان زن عرب، ترجمه مجید فروتن و رحیم مرادی (تهران: کانون نشر اندیشه‌های نوین، ۱۹۷۹) ۳۰.

^۳ <http://www.1911encyclopedia.org/Circumcision>

پژوهش ارزشمندی بر روی ۶۵۱ زن که در کودکی ختنه شده بودند انجام دادند و نتایج آن را در سال ۱۹۶۵ در مصر منتشر کردند. سعداوی نتایج این بررسی را به صورت زیر خلاصه کرده است: (۱) اثرات زیان‌بخش ختنه شامل شوک‌های جنسی در دختران جوان، قدری کاهش در میل جنسی و مانع از رسیدن به اوج لذت جنسی در زنان است. (۲) هنوز بسیاری هستند که معتقدند با قطع کلیتوریس و تخفیف میل جنسی دختر به حفظ بکارت و نجابت او تا زمان ازدواج کمک می‌کنند. (۳) این که ختنه دختران از ابتلا به بیماری سرطان اعضای تناسلی می‌کاهد توهمی بیش نیست. (۴) ختنه زنان به هر شکل و درجه، به ویژه نوع افراطی آن معروف به "ختنه فرعون‌ی یا سودانی"، موجب تورم، خونریزی و اختلال در مجاری ادرار می‌شود. (۵) استشه‌ها یا خودارضایی جنسی دختران در افراد ختنه شده کمتر از ختنه نشده بوده است.^۵

شرایط حاکم بر وضعیت دختر بچه‌ها بیشتر ناشی از پیش‌داوری‌های مغرضانه‌ای است که در فرهنگ و رسوم خانواده ریشه دارد. به عنوان مثال، تولد نوزاد پسر را جشن می‌گیرند، در حالی که تولد نوزاد دختر را با دید منفی نگاه می‌کنند. داستان‌ها و مَثَل‌های بسیار حاکی از غروری است که تولد نوزاد پسر با خود به همراه می‌آورد و در عوض نشان از سایه اندوهی است که با آمدن نوزاد دختر همراه می‌شود. شادمانی خاقانی (۵۲۰ تا ۵۹۵ ق) در مرگ دخترش نمونه‌ای از افراط در چنین طرز تفکر است:

سرفکنده شدم چو دختر زاد
بر فلک سرفراختم چو برفت
بودم از عجز چون خر اندر گِل
بر جهان اسب تاختم چو برفت
ماتم عمر داشتم چو رسید
عمر ثانی شناختم چو برفت
محنتش نام خواستم کردن
دولتش نام ساختم چو برفت

ختنه دختران یا ناقص‌سازی جنسی زنان همچنان در بسیاری از نقاط جهان دیده می‌شود. در سال ۲۰۰۳

شیوع ختنه دختران در کشورهای سودان، اتیوپی و سومالی تا ۹۰ درصد بوده و بنا بر گزارش صندوق بین‌المللی اضطراری کودکان ملل متحد (یونیسف) در سال ۲۰۰۵ بالاترین آمار ناقص‌سازی جنسی زنان ۱۵ تا ۴۹ سال متعلق به کشورهای آفریقایی گینه ۹۹، مصر ۹۷، مالی ۹۲، سودان شمالی ۹۰، اریتره ۸۹، و اتیوپی ۸۰ درصد بوده است. چفت کردن آلت تناسلی^۶ نیز در سومالی، اتیوپی، سودان، کنیا، نیجریه و دیگر نقاط آفریقا مرسوم است. در سال ۲۰۰۵ هر روز ۶ هزار و در سال ۲۰۰۷ هر روز ۸ هزار دختر ختنه شده‌اند که ۹۱ درصد آن‌ها بین ۴ تا ۱۰ سال داشته‌اند. طبق همین آمار، در سال ۱۹۹۹ حدود ۲۰ هزار دختر در حین ختنه شدن جان خود را از دست داده‌اند. سازمان بهداشت جهانی هیچ گونه فایده طبی یا بهداشتی برای ختنه کردن دختران قائل نشده است. سازمان‌ها و تشکیلات بین‌المللی در سال‌های اخیر فعالیت‌های چشمگیری در جهت منسوخ کردن ختنه دختران داشته‌اند و روز ششم فوریه را روز جهانی جلوگیری از ختنه دختران اعلام کرده‌اند.

بعضی از دلایل بی‌پایه برای انجام ختنه دختران از دیدگاه عوام عبارتند از: (۱) قسمت خارجی اندام تناسلی زن ناپاک است و با قطع آن پاکی و نجابت او افزایش می‌یابد. (۲) این قسمت شبیه آلت مرد و بد منظر است و با بریدن بخشی از آن سطح صاف و زیبایی‌تری ایجاد می‌شود. (۳) قطع کلیتوریس از تمایل جنسی می‌کاهد و مانع از بی بند و باری جنسی دختر و از دست دادن بکارت او می‌شود. (۴) دختر با ختنه شدن به مرحله زنانگی ارتقاء می‌یابد و از منزلت اجتماعی بالاتری برخوردار می‌شود. (۵) تنگ کردن مهبل زن موجب لذت و رضایت بیشتر مرد و سلطه بیشتر شوهر در حین مقاربت می‌گردد. (۶) زن ختنه شده نسبت به شوهر وفادارتر است. (۷) زن ختنه نشده باید در حین درد شدید زایمان ختنه شود تا نوزاد سالم به دنیا آید.

ختنه دختران به شیوه‌های مختلف و درجات خفیف تا شدید انجام می‌گیرد و شامل بریدن تمامی یا بخشی از

^۵مسهود انصاری، زن در دام ادیان ابراهیمی، ۲۶۲. در:

www.mediafire.com/?s14bsonxx2512bc

^۶نوال السعداوی، چهره‌های، ۹۰، ۹۱.

^۷J. "Rymer, Female Genital Mutilation," *Current Obstetrics & Gynecology, Elsevier* (2003) vol. 13, issue 3, 185.

^۸چفت کردن (Infibulation) شدیدترین حالت دستکاری اندام تناسلی

دختران است، به این طریق که دو طرف ورودی اندام را طوری به هم بخیه می‌زنند و وصل می‌کنند که در عمل راهی برای دخول نباشد. در شب زفاف، با فشار شدید مرد یا وسیله‌ای دیگر این راه باز می‌شود.

^۸Bettina Shell-Dunken, "The Medicalization of Female Circumcision: Harm Reduction or Promotion of a Dangerous Practice?" *Social Science & Medicine*,

کلیتوریس یا پوسته برآمده دراز و تکمه مانندی است که در بالای مجرای ادرار قرار دارد. عوارض ختنه با توجه به شیوه و شدت آن فرق می‌کند. در کوتاه مدت شامل درد، عفونت‌های موضعی، خونریزی و شوک ناشی از خونریزی، و در بلندمدت شامل چفت کردن آلت تناسلی، مشکل خروج ادرار و خون قاعدگی، دردناک بودن دخول، و عوارض حین زایمان و بعد از زایمان است.^۸ اگر ختنه هیچ عارضه‌ای هم نداشته باشد، باز نوعی آسیب و نقص عضو به شمار می‌رود. این بحث که کلینیکی کردن عمل ختنه از آسیب‌های آن می‌کاهد، در واقع قانونی جلوه‌دادن ختنه است. در سال ۱۹۸۲ سازمان بهداشت جهانی با صدور بیانیه‌ای برش دستگاه تناسلی زنان را غیراخلاقی اعلام کرد و یونیسف و دو انجمن پزشکی و متخصصین زنان و زایمان آمریکا از پزشکان خواستند تا از ناقص‌سازی جنسی زنان خودداری کنند. انجام این کار در افراد کمتر از ۱۸ سال در آمریکا جرم محسوب می‌شود و در چند ایالت برای هر سنی ممنوع است. در بیشتر کشورهای اروپایی نیز قوانینی جهت منع آن تصویب کرده‌اند.

در مورد قوانین ایران و ختنه دختران باید گفت که در قانون مجازات اسلامی مصوب سال ۱۳۷۰، طبق ماده ۲۶۹ "قطع عضو یا جرح آن اگر عمدی باشد موجب قصاص است" و بنا بر تبصره یک این ماده، "مجازات معاون جرم حبس است." به موجب ماده ۲۷۱، "قطع عضو یا جرح آن در موردی عمدی است که جانی با انجام کاری قصد قطع عضو یا جرح آن را دارد، چه آن کار نوعاً موجب قطع یا جرح باشد یا نباشد" و طبق ماده ۱۴، "قصاص کیفری است که جانی به آن محکوم می‌شود و باید با جنایت او برابر باشد" و به موجب بند ۲ ماده ۴۳ "هر کس با علم و عمد وسایل ارتکاب جرم را تهیه کند معاون محسوب می‌شود." براساس مواد قانونی بالا، ختنه دختران قطع قسمتی از عضو و مجروح کردن آن است که با قصد انجام می‌گیرد و قصاص دارد، خاصه آنکه هدف از آن محروم کردن زن از حق لذت طبیعی اوست. این نیز واضح است که والد یا قیم دختر که او را به تیغ ختنان می‌سپارد معاون جرم است.

Elsevier (2001), vol 52, 5.

مهمین دخت محاسب، حق دادخواهی در برخی از مصوبات بین‌المللی و قوانین ایران (تهران: انتشارات سمر، ۱۳۸۷)، ۴۲ - ۴۴.

الیلا اسدی، خشونت علیه دخترچپه‌ها و اقدامات و تعهدات بین‌المللی دولت ایران، خانه حقوق بشر ایران (۱۴ اسفند ۱۳۸۹).

<http://www.rahana.org/archives/37114>

اما قضیه از این پیچیده‌تر است. به موجب ماده ۲ قانون آیین دادرسی دادگاه‌های عمومی و انقلاب در امور مدنی، مصوب ۱۳۷۹ "هیچ دادگاهی نمی‌تواند به دعوایی رسیدگی کند مگر این که شخص یا اشخاص ذی نفع یا وکیل یا قائم مقام یا نماینده قانونی آنان رسیدگی به دعوا را برابر قانون درخواست نموده باشد." از سوی دیگر، طبق ماده ۶۶ مکرر قانون آیین دادرسی کیفری "در مواردی که مجنی علیه صغیر یا محجور باشد و تعقیب جزائی موکول به شکایت مدعی خصوصی است و دسترسی به ولی قهری، یعنی پدر و جد پدری، یا قیم محجور نباشد یا مجنی علیه ولی یا قیم نداشته باشد، دادستان یا بازپرس و یا سایر مقاماتی که قانوناً مکلف به تعقیب امر جزائی هستند اقدامات ضروری برای حفظ و جمع‌آوری دلایل جرم و جلوگیری از فرار متهم معمول می‌دارند."

از آنجا که ختنه در زمان کودکی و صغیربودن دختر انجام می‌شود، طرح شکایت قانونی باید از سوی ولی قهری او باشد، یعنی از سوی همان کسی که بی اجازه او ختنه دختر واقع نمی‌شده است. به موجب تبصره ماده ۲۱۹ قانون آیین دادرسی دادگاه‌های عمومی و انقلاب مصوب ۱۳۷۸ "منظور از طفل کسی است که به حد بلوغ شرعی نرسیده باشد" و طبق تبصره یک ماده ۱۲۱۰ قانون مدنی "سن بلوغ در پسر ۱۵ سال تمام و در دختر ۹ سال تمام است." از سوی دیگر، شکایت شخص زبان دیده از جرم منوط به آن است که اهلیت داشته باشد. در قوانین ایران ملاک اهلیت ۹ سال سن برای دختران و ۱۵ سال سن برای پسران است، ولی چون سن رشد در زن و مرد ۱۸ سال است، رویه عملی دادگاه‌ها نیز همان ۱۸ سال است، یعنی به علت اهلیت نداشتن شخص متضرر باز شکایت باید توسط ولی یا قیم وی بعمل آید.^۹

طرح شکایت از سوی دختر ختنه شده پس از رسیدن به سن قانونی و گذشت چند سال از وقوع جرم، آن هم در شرایطی که ارج و ارزش او عمدتاً ارضای نیاز جنسی مرد و به دنیا آوردن بچه است، انتظار بیهوده‌ای است. اگر هم به آنان جرأت طرح شکایت آموخته شود، باید با عواقب آن به صورت خشونت‌های افراد خانواده خود رو به رو شوند. دولت ایران دست کم به سبب عضویت در پیمان حقوق کودک و تأیید قطعنامه کنفرانس پکن متعهد به انجام اقدامات مؤثر برای مبارزه با خشونت علیه کودکان دختر است.^{۱۰}

در مورد نسبت ناقص‌سازی جنسی زنان با ادیان الهی باید گفت که ختنه دختران به گروه‌های قومی

فتوحات آیت‌الله العظمی خاتمی‌کراچی رَحْمَةُ اللهِ عَلَيْهِ

بخش استفتانات شرعی

بِسْمِ تَعَالَى

سَلَامٌ عَلَیْكُمْ وَرَحْمَةُ اللهِ وَبَرَكَاتُهُ

جایز است و واجب نیست، و بحث از ادله هم موکول به محل خود (مباحث استدلالی و تفصیلی فقهی) می‌باشد.
موفق و مؤید باشید

فتوای آیت‌الله خامنه‌ای

مجلس شورای اسلامی ایران

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ، مِنْ مَنَاسِلِ اَسْئَلِهِ السُّئَالَاتِ الْمُرْتَبِطَةِ بِرِسْمِ زَيْنَبِ بِنْتِ اَبِي اَبِي

عَلَمَهُ وَصَلَتْ لِبَاقِيهِ
در خصوص ختنه زنان لغو است حضرت مائس چیست؟ چگونه باید انجام گیرد؟
اگر مقدور است تقاضا نمودم با ذکر دلیل و مستند دینی پاسخ اینجانب
را محبت فرمایید
با تشکر

پاسخ: بسلام و آرزوی توفیق؛ اسلام زن تراز و عدم موضوع تراز و بابت و آلت مردانگی قرار داده است و چون آن فقید آن

است مضمونش است.
فتوای آیت‌الله زنجانی

فرمایید، با سپاس. ایشان چنین پاسخ دادند: "بِسْمِ تَعَالَى، سَلَامٌ عَلَیْكُمْ وَرَحْمَةُ اللهِ وَبَرَكَاتُهُ، جایز است و واجب نیست، و بحث از ادله هم موکول به محل خود (مباحث استدلالی و تفصیلی فقهی) می‌باشد. موفق و مؤید باشید." رهبر انقلاب همچنین به پرسش ۱۳۰۷ در سایت ایشان که "آیا ختنه کردن دختران واجب است یا خیر؟" پاسخ داده‌اند: "واجب نیست." آیت‌الله سیستانی نیز به پرسش این نگارنده در مورد ختنه دختران چنین پاسخ دادند: "بِسْمِ تَعَالَى، سَلَامٌ عَلَیْكُمْ، حرام نیست، موفق باشید." پرسش زیر از آیت‌الله بیات زنجانی به عمل آمد: "سلام و خسته نباشید، در خصوص ختنه زنان فتوای حضرت عالی چیست؟ و چگونه باید انجام گیرد؟ اگر مقدور است تقاضا نمودم با ذکر دلیل و مستندات دینی پاسخ اینجانب را محبت فرمایید، با تشکر." ایشان پاسخ دادند: "بِسْمِ اللهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ، با سلام و آرزوی توفیق، اصلاً زنان ختنه ندارند و اسلام موضوع ختنه را مربوط به آلت مردانگی قرار داده است و چون زن فاقد آن است، موضوعاً منتفی است." آیت‌الله خوبی به استصحاب و پسندیده بودن ختنه دختران فتوا داده‌اند.
پاسخ آیت‌الله ناصر مکارم شیرازی به پرسش نگارنده

بیش از دین پیوند خورده است، زیرا این عمل در همه فرهنگ‌ها و در میان مردم غیرمذهبی نیز اجرا می‌شود. با آنکه هیچ یک از کتاب‌های مقدس ادیان ابراهیمی، تورات و انجیل و قرآن، به ختنه دختران اشاره نکرده‌اند، هم اکنون این عمل به دست گروهی از پیروان این سه دین صورت می‌گیرد و با آنکه این عمل از سوی بسیاری از بزرگان اسلامی مردود اعلام شده، هنوز به عنوان یکی از مناسک دینی توجیه و انجام می‌شود. در قرآن و شریعت اسلام ختنه زنان، حتی به صورت جزئی و خفیف، وجود ندارد. بسیاری از علمای اسلامی چفت کردن آلت تناسلی را حرام و غیرشرعی می‌دانند، ولی از بعضی روش‌های برش به صورت خفیف حمایت می‌کنند و آن را یک سنت و نیاز مذهبی می‌دانند. تا زمانی که این عمل به اسلام نسبت داده می‌شود، هیچ یک از قطعنامه‌ها و قوانین بین‌المللی علیه ختنه دختران در تغییر نظر عاملین این سنت مؤثر نخواهد بود، زیرا خانواده‌های متدین این قطعنامه‌ها و قوانین را مانعی بین خود و دین می‌بینند، مگر آنکه از عالمان دین حرفی بشنوند. در نوامبر ۲۰۰۶، همایش حقوق بشر در قاهره طی قطعنامه‌ای ختنه دختران را محکوم و آن را جرم محسوب کرد، ولی این عمل هنوز در مصر ادامه دارد، زیرا تا کنون از سوی عالمان طراز اول دین تحریم نشده است.

روایت است که پیامبر اسلام به زنانی که پیشه آن‌ها ختنه کردن دختران بوده توصیه به تخفیف در عمل می‌کرده است. باید توجه داشت که در آن زمان تغییر تمامی رسوم و عادات جاری در سرزمین عربستان چندان آسان نبوده و شاید پیامبر با تخفیف و ترقیق موضوع سعی بر برچیده شدن این رسم داشته است.^۱ در هر حال، هیچ دلیلی در دست نیست که پیامبر اسلام فرمانی بر اجرای این عمل بر روی همسران و دختران خود داده باشد. ختنه دختران با هدف اصلی کاهش شهوت و حفظ نجابت و عفت آنان بوده است، درحالی‌که شهوت و لذت جنسی امری مذموم و مکروه نیست، بلکه ارزشی انسانی و طبیعی است. به‌علاوه، آنچه از نظر جسمی و سلامتی به ضرر می‌انجامد شرعاً حرام است.

این نگارنده پرسش زیر را در سایت رهبر انقلاب اسلامی ایران مطرح نمود: "سلام، حکم ختنه بر زنان چگونه است و چگونه باید انجام گیرد؟ اگر ممکن است به تفصیل بیان کنید و سندیات تاریخی آن را چه بر منع و چه بر انجام ذکر

^۱ الیلا اسدی، خستون.

گوشت کوچکی وجود دارد که ختنه مربوط به آن است.

در سایت رسمی آیت‌الله صانعی این پرسش طرح گردیده است که: "در خصوص ختنه یا خفص دختران و با توجه به این که در بسیاری از کشورهای اسلامی دارای مذهب سنت، به ویژه کشورهای آفریقایی، رایج است و موجب بروز ناهنجاری‌های اجتماعی و فردی شده است و به سبب آن که این امر را به اسلام نسبت می‌دهند، مستمسکی برای محافل حقوق بشری و غربی در جهت حمله به احکام اسلامی شده است،

خواهشمند است با توجه به مطالب فوق، فتوای مبارک را درباره سؤالات زیر ارائه فرمایید: چه قسمتی از ناحیه تناسلی در ختنه دختران برداشته می‌شود؟ چنانچه بیش از ناحیه مشخص شده برداشته شود، با توجه به ضرر جسمی معتنا به آن، حکم مسأله چیست؟ آیا ولی دختر حق دارد قبل از بلوغ و رشد اقدام به این عمل نماید؟ اگر در کشوری انجام آن مجاز شمرده شود و افراد به صورت گسترده و به طریق غیرعلمی و مضر به انجام آن مبادرت ورزند، زمینه‌سازی حمله به احکام اسلام فراهم خواهد شد. در این حال آیا می‌توان آن را ممنوع اعلام کرد یا با اجازه پزشکان

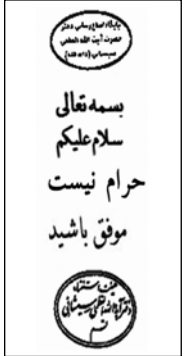
متخصص و در موارد خاص آن را مجاز دانست؟ با توجه به این که در برخی روایات مطالبی در فواید آن آمده است... چنانچه این عمل به گونه‌ای انجام شود که این فواید در بیشتر موارد بر آن بار نشود و یا عکس آن بار شود، آیا این شیوه خاص از ختنه تحت حکم جواز یا استحباب ختنه دختر قرار می‌گیرد؟ به طور کلی نظر فقه شیعه راجع به این مسأله چیست؟" ایشان چنین پاسخ داده‌اند:

"ختنه دختران یا خفص الجواری یا خفص دختران سنت و مستحب نبوده و نمی‌باشد و نه از سنت است و نه چیزی که واجب باشد، بلکه یک امر مردمی و خواسته افراد در زمان‌ها و مکان‌ها بوده و جهتش هم همان حسن و زیبایی و کرامت نزد شوهر می‌باشد و شواهد و قراین موجود گویای عدم استحباب و عدم سنت بودن آن است. با توجه به بروز ناهنجاری‌های فردی و اجتماعی که منجر به حمله به اسلام و احکام نورانی آن می‌گردد، باید قائل به حرمت و عدم جواز در این گونه زمان‌ها شد."

این نگارنده از سایت porseman.org چنین پرسش نمود: "سلام، حکم ختنه بر زنان چگونه است و چگونه باید انجام گیرد؟ اگر ممکن است به تفصیل بیان کنید و سندیات تاریخی آن را چه

فتوای آیت‌الله مکارم‌شیرازی

فتوای آیت‌الله سیستانی

چنین است: "بسم‌الله الرحمن الرحیم، با اهداء سلام و تحیت، ما فتوی بر منع آن داده ایم، همیشه موفق باشید." ایشان در استفتائات، جلد دوم، صفحه ۳۷۷ گفته‌اند: "ختنه کردن دختران و زنان نزد علمای شیعه به اجماع و اتفاق واجب نیست، ولی حکم به استحباب آن کرده‌اند و فعلا در محیط اسلامی به این امر عمل نمی‌شود، زیرا به اتفاق علمای شیعه جزء واجبات نیست و لزومی ندارد به چنین کاری اقدام کنند." ایشان به پرسش ۶۸۲ که: "حکم اسلام در مورد ختنه دختران چیست؟ و مراد از ختنه دختران چه می‌باشد؟" در کتاب احکام بانوان، صفحه ۲۰۷، پاسخ داده‌اند: "آن چه از منابع فقه و حدیث شیعه و اهل سنت در مورد ختنه دختران و زنان استفاده می‌شود، این امور است: اولاً ختنه کردن دختران و زنان نزد علمای شیعه به اجماع و اتفاق واجب نیست، ولی حکم به استحباب آن کرده‌اند. ثانیاً مشهور نزد علمای اهل سنت نیز عدم وجوب است و این قدامه در مغنی تصریح کرده که نظر اکثر اهل علم عدم وجوب است. ثالثاً در روایات شیعه تصریح به عدم وجوب شده است. رابعاً در مورد طریقه آن در روایات تصریح شده که آن عضو مخصوص از ریشه برداشته نشود، بلکه تنها قسمت بالای آن برداشته شود. توضیح اینکه در بالای فرج قطعه

مطالعه موردی در شهرستان قشم:

بررسی عوامل اجتماعی و فرهنگی

تا کنون در ایران پژوهش‌های جامعی در مورد ختنه دختران در حوزه علوم اجتماعی انجام نشده است و از این رو می‌توان پژوهش حاضر را نخستین از این دست دانست.^{۱۴} جامعه مورد مطالعه شامل دختران و زنان ۱۵ تا ۴۹ سال ساکن شهرستان قشم می‌باشد که جمعیت آنان در سال ۱۳۸۵ از سوی مرکز آمار ایران ۳۶۲۲۰ نفر گزارش شده است. با استفاده از فرمول کوکران،^{۱۵} حجم نمونه برای این پژوهش ۳۸۴ نفر برآورد گردید که برای اطمینان ۴۰۰ نفر در نظر گرفته شد. این تعداد از میان مراجعه‌کنندگان به مراکز بهداشتی/درمانی شهرستان قشم به صورت تصادفی انتخاب شدند. جمع‌آوری اطلاعات از این افراد با پرسشنامه‌ای حاوی ۷۲ پرسش به همراه پرسشگر صورت گرفت.

ترکیب سنی جامعه مورد مطالعه، ۱۶ درصد از ۱۵ تا ۱۹ سال، ۴۷ درصد بین ۲۰ تا ۲۹ سال، ۲۳ درصد از ۳۰ تا ۳۹ سال و ۱۴ درصد از ۴۰ تا ۴۹ سال بود. از نظر وضعیت خانوادگی، ۱۸ درصد مجرد، ۷۹ درصد متأهل و ۳ درصد بیوه یا مطلقه بودند. حدود ۷۰ درصد یک بار و ۹ درصد دو بار ازدواج کرده بودند و همین دو نسبت به ترتیب برای نداشتن تجربه طلاق و یک بار تجربه طلاق نیز صادق است. حدود ۶۶ درصد تنها همسر شوهرشان بودند، ولی شوهران ۹ درصد از آنها همسر دیگری نیز داشتند. در این آمار، درصد کوچکی هم متعلق به گروه‌های کم بسامد و پاسخ‌نداده به پرسش‌ها بوده است. از ۸۲ درصد پاسخ‌دهندگان غیرمجرد، حدود ۱۳ درصد بدون فرزند، ۱۸ درصد دارای یک فرزند، ۱۵ درصد دو فرزند، ۱۲ درصد سه فرزند، ۸ درصد چهار فرزند، ۶ درصد پنج فرزند، ۴ درصد شش فرزند و ۶ درصد دارای هفت تا یازده فرزند بودند. از ویژگی‌های چشمگیر این پژوهش آنکه ۸۳ درصد از زنان مورد مطالعه ختنه شده بودند و این حتی از آمار ۷۰ درصدی پژوهش میناب نیز بیشتر است.^{۱۶}

بر منع و چه بر انجام ذکر فرمایید، با سپاس.“ پاسخ داده شد: “خفص جواری مستحب است، چه بالغ باشند چه بالغ نباشند، ولی بهتر است بعد از تمام شدن هفت سال این کار را انجام دهند.“ به سؤال مجدد نگارنده که: “ختنه زنان چه حکمی دارد و چگونه باید انجام گیرد؟ اگر حرام است به چه دلیل شرعی و اگر حلال چرا؟“، پاسخ دادند: “زنان هم می‌توانند مانند مردان ختنه کنند، یعنی قسمتی از اطراف مهبل خود را بردارند. این کار در اسلام حرام نیست و در بین اهل سنت رواج دارد و باعث می‌شود که زن در نظر شوهر خود دوست‌داشتنی‌تر و نیکوتر جلوه کند... البته امروزه ختنه دختران در میان شیعه‌ها مرسوم نیست اما از روایات استفاده می‌شود که این کار در صورتی که با شرایط آن از جمله رعایت مسائل بهداشتی انجام شود ضرری ندارد، ولی از آن جایی که عرف اجتماعی امروزه تغییر کرده است، این عمل پسندیده نخواهد بود، همانند بسیاری از موضوعات دیگر که به اقتضای شرایط و واقعیات حکمش عوض می‌شود.“

همانطور که اشاره رفت، در قرآن ذکری از ختنه دختران نشده و از نظر سنت هم احادیث نمی‌توانند برای موضوعی چنین حساس معتبر باشند. به علاوه، در جامعه مردسالار و زن ستیز، در احادیث هم دست برده شده است.^{۱۷} در مورد ختنه دختران، هیچ اجماعی از محققان نیز وجود ندارد، یعنی هنوز علما به اتفاق نظر نرسیده‌اند. در این مورد، قیاس نیز قابل اجرا نیست،^{۱۸} زیرا ناقص‌سازی جنسی زنان را نمی‌توان با ختنه مردان که هم در شریعت پایه و اساس دارد و هم از لحاظ پزشکی قابل توجیه است مقایسه کرد. به علاوه، عضو ختنه شونده در زن و مرد یکسان نیست و برداشتن بخشی از پوسته نازک آلت مرد را نمی‌توان با قطع یک اندام عملکردی در زن قابل قیاس دانست.

<http://jqums.jo.research.ac.ir/Forms/ArticleDetails.aspx?id=5070>

در پژوهش دیگری در کردستان با ۴۰ زن ختنه شده در منطقه پاره مصاحبه گردیده است. در آن منطقه برای قطع آلت تناسلی دختران سن مشخصی در نظر گرفته نشده و به رغم توصیه علمای مذهبی مبنی بر انجام این عمل بعد از سنین کودکی، قربانیان این عمل از کودکان چند ماهه تا دختران ۱۶ ساله می‌باشند. نگاه کنیده: فاطمه کریمی، تراژدی تن، (تهران: نشر روشنگران و مطالعات زنان، ۱۳۸۹).^{۱۵}Cockran.

^{۱۶}هما احدی و دیگران (۱۳۸۲) گزارش دادند که در جامعه مورد مطالعه در میناب آمار ختنه درجه یک یا قطع کامل کلیتوریس ۶۱ درصد، درجه دو یا بریدن جزئی ۹ درصد و ختنه نشده ۳۰ درصد بوده است.

^{۱۷}مریم حسینی، ریشه‌های زن‌ستیزی در ادبیات کلاسیک فارسی (تهران: نشر چشمه، ۱۳۸۸)، ۲۲۷.

^{۱۸}قیاس عبارت از آن است که مجموع دو یا چند قضیه مسلم و صحیح فرض می‌شود و از آنها قضیه‌ای دیگر بالذات یا بالضرورة حاصل می‌شود که ناچار باید آن را پذیرفت، و گرنه تناقض پیش خواهد آمد.
^{۱۹}در حوزه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی/درمانی، پژوهشی در مورد ختنه دختران در شهر میناب انجام گردیده است:

هما احدی، طلعت خدیوزاده، قدسیه سیدی علوی و حبیب‌الله اسماعیلی، “ختنه زنان در میناب: شیوع، آگاهی و نگرش”، مجله علمی دانشگاه علوم پزشکی قزوین (۱۰ آبان ۱۳۸۲). نگاه کنیده به:

در پژوهش حاضر، تأثیر عوامل مستقل اجتماعی و فرهنگی مانند شغل، تحصیلات، تجربه، خشونت و ... بر روی دو متغیر تمایل به ختنه یعنی تمایل پاسخ‌دهندگان به ختنه دخترانشان و انجام ختنه یعنی نظر پاسخ‌دهندگان نسبت به ختنه انجام شده بر روی خودشان بررسی شده است. هر نوع رابطه بین عوامل مستقل و دو متغیر نامبرده در سطح ۹۵ درصد اطمینان گزارش می‌شود. نظر به اینکه بخشی از داده‌ها توزیع نرمال یا بهنجار نداشتند و جامعه آماری همگون نبود، برای تحلیل داده‌ها از آزمون‌های غیرپارامتری استفاده شد. این آزمون‌ها بر روی گروه‌های مشخص کیفی، نه بر اساس برآوردهای کمی، انجام می‌گیرند.

عوامل اجتماعی و فرهنگی

شغل: ۷۲ درصد از پاسخ‌دهندگان خانه‌دار، ۹ درصد شاغل، و ۱۶ درصد غیر شاغل، مجرد و بدون هیچ‌گونه فعالیت، بودند و ۳ درصد پاسخ ندادند. رابطه و همبستگی بین شغل و تمایل به ختنه و شغل و انجام ختنه ضعیف است، یعنی شغل زنان تأثیر چندانی در تمایل به ختنه یا انجام ختنه ندارد. تحصیلات: ۱۲ درصد از پاسخ‌دهندگان بی‌سواد بوده و ۳۷ درصد در مقطع ابتدایی، ۲۰ درصد راهنمایی و ۲۲ درصد تا دیپلم متوسطه تحصیل کرده‌اند که نشان دهنده عقب‌ماندگی وضع تحصیلی زنان منطقه است. در مورد شوهران، براساس ۸۲ درصد زنان متأهل، ۲۱ درصد بی‌سواد، ۲۷ درصد در مقطع ابتدایی و در دیگر سطوح تحصیلی تقریباً برابر با زنان بودند. تحصیلات والدین پاسخ‌دهندگان تقریباً در یک سطح بوده و حدود ۹۰ درصد از آنها بی‌سواد یا در سطح ابتدایی بوده‌اند. رابطه و همبستگی بین تحصیلات پاسخ‌دهندگان و شوهر و والدین آنها از یکسو و تمایل به ختنه و انجام ختنه از سوی دیگر ضعیف است، یعنی تحصیلات نیز تأثیر چندانی در تمایل به ختنه یا انجام ختنه ندارد.

تجربه ختنه در خانواده: برای آزمودن این متغیر سه پرسش کلی شامل: آگاهی از ختنه و تداول آن در خانواده، حاضر بودن به ختنه دختر و نقش پدر در ختنه دختر مطرح گردید. میزان آگاهی از ختنه و تداول آن در خانواده‌ها بسیار زیاد و بالغ بر ۷۴ درصد در درجات مختلف بود و فقط ۹ درصد از خانواده‌ها نسبت به این امر ناآگاه بودند. حدود ۶۰ درصد از مادران کم یا بیش حاضر به ختنه‌شدن دخترشان بودند و ۲۸ درصد حاضر نبودند. نقش پدر در ختنه دختر از همسر خود کمتر بود، ولی درخور توجه است که ۱۹

درصد از زنان از پاسخ به پرسش نقش شوهر طفره رفتند. بین تجربه ختنه در خانواده پاسخ‌دهندگان و تمایل به ختنه و انجام ختنه رابطه مستقیم وجود دارد، حاکی از آنکه تمایل به ختنه دختران و انجام ختنه بر روی پاسخ‌دهندگان ناشی از فرهنگ موروثی خانواده است و نسل بعد از نسل آن را عادی و سنت مقبول می‌دانند.

میزان استفاده زنان از وسایل ارتباط جمعی: وسایل مورد نظر شامل تلویزیون، رادیو، روزنامه و مجلات، ماهواره، سینما، اینترنت، فیلم‌های ویدیویی، سی‌دی و دی‌وی‌دی بود. پاسخ‌دهندگان فقط ۱۰ درصد به رادیو ایرانی و ۵ درصد به رادیوهای برون‌مرزی گوش می‌دادند و فقط ۱۰ درصد از اینترنت استفاده می‌کردند. حدود ۲۰ تا ۲۵ درصد اهل مطالعه کتاب و نشریات بودند. اما در مقابل، نزدیک به ۶۰ درصد از آنها فیلم و ویدیو و به همین نسبت ماهواره و حدود ۷۵ درصد تلویزیون ایرانی تماشا می‌کردند. بین استفاده زنان از وسایل ارتباط جمعی و تمایل به ختنه و انجام ختنه رابطه معکوس وجود دارد، یعنی هر چه زنان بیشتر از وسایل ارتباط جمعی استفاده کنند کمتر تمایل به ختنه و رضایت از انجام ختنه نشان می‌دهند. از آنجا که رسانه‌های جمعی به‌طور غیرمستقیم نقش مهمی در آموزش و آگاه‌سازی زنان در مقابل این سنت نامیمون دارند، می‌توان ابتدا زنان را به استفاده از رسانه‌ها تشویق نمود و سپس از طریق برنامه‌های آموزشی سطح آگاهی آنان را بالا برد. هم اکنون زنان منطقه بیشتر شبکه مذهبی نور را تماشا می‌کنند که شبکه‌ای مذهبی و موافق با ختنه دختران است.

اعتقاد زنان به کلیشه‌های جنسیتی: افکار قالبی بسیاری از زنان آنان را دارای ویژگی‌های زنانه، منفعل بودن، وابستگی و غیره می‌داند و در مقابل، فعالیت، تسلط، و مانند آن را از آن مرد لحاظ می‌کند.^{۱۷} سنجش میزان اعتقاد زنان به این‌گونه افکار نشان داد که ۷۴ درصد از زنان معتقد به برتری هوش مردان نسبت به زنان نبودند، ولی ۶۲ درصد از آنان با تبعیت زن از شوهر به نشانه همسر خوب موافق بودند، با این نتیجه‌گیری که تبعیت از شوهر را به حکم دین و سنت و نه به دلیل فرودستی در عقل و هوش پذیرفته بودند.

^{۱۷} عبدالعلی لهسایی‌زاده و خدیجه اسدی سروسستانی، بررسی عوامل اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی مرتبط با خشونت علیه زنان: مطالعه موردی شهر شیراز (پروژه سازمانی جمعیت و توسعه در دانشگاه شیراز، ۱۳۸۶).

۵۴ درصد داشتن فرزند پسر را افتخار نمی‌دانستند و ۸۱ درصد از داشتن فرزند دختر شرمسار نبودند، ولی ۷۹ درصد به درجات مختلف با کنترل رفت و آمد دخترانشان موافق بودند. بیشتر پاسخ‌دهندگان به ارزش حفظ نجابت معتقد بودند ولی کنترل جنسی زنان را قبول نداشتند. در این سنجش، ۹۳ درصد به درجات مختلف از لذت بردن زن و ۷۸ درصد از ارضای زن در رابطه جنسی اطلاع داشتند. حدود ۷۲ درصد با ختنه دختران کم یا بیش موافق بودند، ۷۰ درصد ختنه را کم یا بیش حکم مذهبی و ۷۵ درصد رسم می‌دانستند. تقریباً ۶۰ درصد از پاسخ‌دهندگان ختنه دختران را سبب حفظ نجابت و نیز گرایش به دینداری، ۶۴ درصد ختنه دختران را عملی غیر بهداشتی و ۵۳ درصد آن را ظلم می‌دانستند. بین اعتقاد زنان به کلیشه‌های جنسیتی و تمایل به ختنه رابطه مستقیم و معنی داری وجود دارد، ولی بین این اعتقاد و نظرشان نسبت به انجام ختنه بر روی خودشان رابطه‌ای دیده نشد. بنابراین، از یک سو اعتقاد زنان به کلیشه‌های جنسیتی سبب تمایل آنان به ختنه کردن دخترانشان می‌شود، و از سوی دیگر چون ختنه آنان در خردسالی انجام گرفته، نمی‌توان اعتقاد آنان به کلیشه‌های جنسیتی را با انجام ختنه بر روی خودشان در گذشته مرتبط دانست.

سابقه اعمال خشونت در خانواده: این متغیر شامل همه خشونت‌های فیزیکی، روانی، جنسی و ... از سوی هر یک از اعضای خانواده نسبت به پاسخ‌دهندگان قبل یا بعد از ازدواج می‌باشد. برای سنجش میزان خشونت اعمال شده، از سوی هر عضو خانواده و به هر شکل، پرسش‌هایی در مورد کتک‌کاری، بر زبان راندن الفاظ زشت، قطع رابطه جنسی، قطع تلفن و ندادن نفقه مطرح گردید و معلوم شد که دست کم ۷۰ درصد و در مواردی تا ۸۰ درصد از پاسخ‌دهندگان از اینگونه خشونت‌ها در امان بوده‌اند، ولی حدود ۳۰ تا ۴۰ درصد، به درجات متفاوت، زیر کنترل رفت و آمد یا درگیر بحث و مشاجره قرار داشته‌اند. یادآوری می‌شود که ساکنان قشم برخی از این اعمال را خشونت تلقی نمی‌کنند و آنها را از رسوم جاری می‌دانند. بین سابقه اعمال خشونت در خانواده و تمایل به ختنه و نیز انجام ختنه رابطه‌ای وجود ندارد.

کنترل جنسی زنان: منظور از این متغیر آن است که زنان در رابطه با شوهرانشان تا چه حد زیر کنترل قرار دارند و آیا به نظر آنها ختنه برای کنترل کردن زنان و نداشتن ارتباط آزاد انجام می‌شود یا نه. برای سنجش این متغیر از دو پرسش ارضا و لذت زن در رابطه جنسی و یک پرسش در مورد کنترل رفت و

آمد دختر استفاده گردید. کم یا بیش ۹۳ درصد از لذت بردن زن و ۷۸ درصد از ارضای زن در رابطه جنسی اطلاع داشتند و کم یا بیش ۵۰ درصد با لذت بردن زن و ۱۸ درصد با ارضای زن در رابطه جنسی کاملاً موافق بودند. تنها ۵ درصد با لذت بردن زن در رابطه جنسی کاملاً مخالف بودند. حدود ۸۰ درصد کم یا بیش با کنترل رفت و آمد دخترانشان موافق و ۲۰ درصد کاملاً مخالف بودند. بیشتر پاسخ‌دهندگان برای حفظ نجابت ارزش قائل بودند و کنترل جنسی زنان را قبول نداشتند. بین کنترل جنسی زنان و تمایل به ختنه رابطه معکوس وجود دارد، به این معنا که با افزایش کنترل جنسی، تمایل به ختنه کردن کاهش می‌یابد. زنان بر این موضوع واقفند که ختنه دختران بر روی تمایلات جنسی زنان تأثیر می‌گذارد و لذا ترجیح می‌دهند که این کنترل را از راه‌های دیگر اعمال کنند تا این که دختران را به تیغ بسپارند. بین کنترل جنسی و انجام ختنه رابطه‌ای وجود ندارد، شاید به این معنی که به رغم عدم تمایل به ختنه، نسبت به انجام آن در گذشته نظر منفی ندارند.

اهلیت

منظور از اهلیت، منطقه سکونت در جزیره قشم است. این متغیر نشان داد که انتخاب تصادفی پاسخ‌دهندگان با پراکنش تقریباً یکنواخت آنها در جزیره مطابقت دارد. بین اهلیت و تمایل به ختنه رابطه‌ای وجود ندارد و انتظار هم نمی‌رود که در میان این نقاط نزدیک به هم از جهت آداب و رسوم تفاوتی وجود داشته باشد. از سوی دیگر، بین اهلیت و انجام ختنه رابطه مستقیم وجود دارد، شاید به این سبب که اهالی یک منطقه، به اصطلاح، به دست هم نگاه می‌کنند و همسان عمل می‌نمایند. شاید هم سنت ختنه در مناطق دور از شهر رایج‌تر است.

مذهب

ختنه دختران در میان سنی‌ها بسیار رایج‌تر از آن در میان شیعه‌ها است. بیش از ۹۲ درصد از پاسخ‌دهندگان سنی بودند و ۹۸ درصد به اصول دین توحید، نبوت و معاد اعتقاد داشتند و به فرایض مذهبی نماز و روزه پایبندی نشان می‌دادند. اعتقاد و پایبندی به دین و مذهب با تمایل به ختنه رابطه مستقیم دارد. این اعتقاد و پایبندی رابطه قوی‌تری با انجام ختنه دارد، یعنی زنان نسبت به انجام ختنه در گذشته بر روی خودشان بیشتر ابراز رضایت می‌کنند تا آنکه به ختنه دخترانشان تمایل نشان دهند. همان‌طور که انتظار می‌رفت مذهب عامل مهمی در ختنه کردن دختران به حساب می‌آید.

پایبندی به چارچوب خانواده: منظور از این متغیر سنجش میزان اهمیت زنان در خانواده است و اینکه طلاق و چند همسری تا چه حد رواج دارد. در صورت فوت شوهر، ۷۰ درصد زنان با ازدواج مجدد موافق و ۱۴ درصد مخالف بودند. در پاسخ به این سؤال که در صورت ازدواج مجدد شوهر، آیا آنان خانه را ترک خواهند کرد؟ آرای موافق و مخالف تقریباً برابر بود. ۵۱ درصد از پاسخ‌دهندگان زنان را عهده دار وظایف خانگی می‌دانستند، ولی ۴۱ درصد با این نظر مخالف بودند. بین پایبندی به چارچوب خانواده و تمایل به ختنه یا انجام ختنه رابطه‌ای وجود ندارد.

مشاهدات دیگر

است. براساس این نتایج می‌توان گفت که مدل پیشنهادی این تحقیق برای تبیین بررسی عوامل اجتماعی و فرهنگی مرتبط با ختنه دختران مناسب است.

– بررسی ویژگی‌های غالب در جامعه ۴۰۰ نفری مورد مطالعه نشان داد که بیشتر آنها در رده سنی ۲۰ تا ۲۹ سال، با تحصیلات ابتدایی، خانه دار، متأهل، تنها همسر، با یک بار ازدواج، بدون طلاق و دارای یک فرزند بودند. مادران و پدران پاسخ‌دهندگان بیشتر بی‌سواد و شوهران آنان نیز بی‌سواد یا با تحصیلات ابتدایی بودند. در اغلب آمارهای ارائه شده در این پژوهش درصد کوچکی از پاسخ‌دهندگان چیزی به یاد نمی‌آوردند یا پاسخ نمی‌دادند. – در مورد سن ختنه‌شدگان، حدود ۲۵ درصد در سن ۷-۶ سالگی، ۲۱ درصد در ۵-۴ سالگی، ۱۷ درصد در ۳-۲ سالگی، ۱۰ درصد در ۱-۰ سالگی، ۹ درصد در ۹-۸ سالگی و درصد کمی بعد از ۹ سالگی ختنه شده بودند. حدود ۱۵ درصد پاسخ‌روشنی برای این پرسش نداشتند.

نگرش زنان نسبت به ختنه: پاسخ به چند سؤال و واکنش به چند باور شایع نگرش زنان را نسبت به ختنه دختران نشان می‌دهد. فقط ۱ تا ۷ درصد از پاسخ‌دهندگان کاملاً موافق بودند که زنان ختنه شده کمتر از زنان ختنه نشده طلاق می‌گیرند یا ختنه کردن زنان باعث جلوگیری از نازایی می‌شود، مردان برای ازدواج زنان ختنه‌شده را ترجیح می‌دهند، ختنه دختران آنها را از تجاوز مردهای غریبه حفظ می‌کند، دخترهای ختنه‌شده شانس بیشتری برای ازدواج دارند، ختنه کردن از بی‌بندوباری در جامعه جلوگیری می‌کند، یا زنان ختنه‌شده بیشتر فرزند پسر یا فرزندان سالم‌تری به دنیا می‌آورند. ۵۲ تا ۶۹ درصد از آنان با این باورها کاملاً مخالف بودند. جدا از باورهای غالباً بی‌پایه بالا، اکثریت بزرگی از زنان موافق بودند که دخترهای ختنه شده و ختنه‌نشده در جامعه ارزش مساوی دارند و فقط ۱۰ درصد با این نظر کاملاً مخالف بودند. اینکه آیا ختنه برای دختران عملی مفید است یا خیر، آرای کاملاً موافق و کاملاً مخالف مساوی ۳۲ درصد بود. بررسی دقیق داده‌ها به درجات مختلف نشان داد که اکثر زنان دیدگاه مثبتی نسبت به ختنه دارند و از این رو متغیر نگرش زنان با تمایل به ختنه و انجام ختنه رابطه مستقیم دارد.

– در همه موارد، ختنه‌کننده یا ختنان دایه محلی بوده که ختنه کردن را به صورت موروثی یاد گرفته و هیچ آموزش حرفه‌ای ندیده است. آنان اغلب مسن هستند و دید خوبی برای عمل ندارند.

– از میان ختنه‌شدگان، حدود ۵۶ درصد بدون هیچ ترفندی تحت جراحی قرار گرفته‌اند و ۲۳ درصد با نوعی ترفند یا حقه به محل ختنه برده شده‌اند. – برای ختنه‌شدن، ۵۴ درصد همراه مادر، ۲۱ درصد با بستگان درجه یک، و فقط ۱ درصد همراه پدر و ۱ درصد با همسایه بوده‌اند.

– در بیش از نیمی از ختنه‌شدگان بخشی از کلیتورس برداشته شده و در مواردی فقط تیغ بر روی آن کشیده‌اند که آن را تیغ مسلمانی و مختصر خون جاری را خون مسلمانی می‌نامند، کنایه از آن که زن ختنه‌نشده مسلمان نیست. نزدیک به نیمی از ختنه‌شدگان از نوع ختنه خود چیزی نمی‌دانند یا نمی‌گویند.

– وسیله یا ابزار ختنه برای ۹۰ درصد تیغ بوده و این عمل بدون بی‌حسی موضعی انجام می‌شود. – بیشتر دایه‌ها می‌گویند اگر ارگانی دولتی یا مآلها اعلام کنند که ختنه غیربهداشتی و ناپسند است، دست از این کار خواهند کشید. دایه‌ها معمولاً از بهار تا نیمه پاییز ختنه می‌کنند و در ماه‌های محرم و صفر و رمضان دست به این کار نمی‌زنند. – فقط برای ۱۷ درصد از ختنه‌شدگان بعد از ختنه شدن ختنه سوران برگزار گردیده و برای ۷۹ درصد جشنی برپا نشده است.

– به ۳۰ درصد از ختنه‌شدگان هدیه داده شده و ۶۴ درصد هدیه‌ای دریافت نکرده‌اند.

در مرحله نهایی این پژوهش، به منظور بررسی رابطه بین تمایل به ختنه و متغیرهای مستقل اجتماعی و فرهنگی از روش آماری همبستگی چند متغیره گام به گام (Stepwise Multiple Regression) استفاده شد. نتایج حاصله نشان داد که به ترتیب اهمیت، متغیر تجربه ختنه در خانواده به تنهایی ۴۱ درصد، همراه با متغیر نگرش زنان نسبت به ختنه ۴۹ درصد و با ورود متغیر کنترل جنسی زنان ۵۳ درصد تمایل زنان را به ختنه دخترشان تبیین می‌کردند، به این معنی که این سه متغیر بار بیش از نیمی از تغییرات مربوط به تمایل زنان به ختنه دخترانشان را به دوش می‌کشند. پس از این سه متغیر، پایبندی به اعتقادات دینی عامل مؤثر بعدی در تمایل به ختنه بوده

نتیجه

حامیان این رسم ندانند که غرایز و روابط جنسی نوعی فعالیت مغز است و اندام‌های تناسلی همچون واسطه عمل می‌کنند. این حق طبیعی و مسلم زنان مسلمان است که از روابط جنسی خود با شوهرانشان لذت ببرند. در سال ۱۳۸۹ کارگاهی از سوی صندوق جمعیت سازمان ملل (UNFPA) و دانشگاه شیراز با عنوان "ارتقاء سطح بهداشت زنان با تأکید بر ختنه دختران (FGM)" در دانشگاه شیراز برگزار شد که در آن استادان و پژوهندگان پیرامون این موضوع از دیدگاه‌های پزشکی و اجتماعی سخن گفتند و این نگارنده نیز برخی مشاهدات خود را در این زمینه ارائه داد. برای ریشه‌کن کردن ختنه دختران یا ناقص‌سازی جنسی زنان در ایران راهکارهای زیر پیشنهاد شده است:

- (الف) مراجع دینی این کار را نهي کنند.
- (ب) مراجع مذهبی از مردان بخواهند که با استفاده از حق تمکین مانع از این عمل توسط همسرانشان بشوند.
- (ج) در ابتدا بدون ذکر خطرات و زیان‌های این کار فقط بر غیربهداشتی بودن آن تأکید شود.
- (د) با تکیه بر حرام بودن هرگونه صدمه به نفس، نوع خفیف ختنه یا تیغ‌زدن توصیه شود.
- (ه) مطالب مربوط به ختنه دختران در دروس رشته‌های پزشکی و پیراپزشکی گنجانده شود تا دانش‌آموختگان این رشته‌ها با آگاهی بیشتر با این سنت مقابله کنند.
- (و) رسانه‌های جمعی، به ویژه تلویزیون، در نشر و اشاعه نکات بالا کوشش و همکاری نمایند.

ختنه دختران به منظور کاهش و کنترل امیال جنسی آنان شکل گرفته و بعداً به یک عرف اجتماعی تبدیل شده است. امروزه این سنت به عنوان یک رسم و میراث از گذشته چنان در جامعه پا گرفته و درونی شده است که عواملی چون تحصیلات و شغل اثر معنی داری بر روی کاهش آن ندارند، به ویژه آنکه سطح تحصیلات زنان در منطقه‌ای مانند قشم بسیار پایین است و درصد کمی از آنان شاغل هستند. این عمل آن قدر برای زنان منطقه عادی شده که غالباً کلیتوریس را پوست نازک و بی‌اهمیتی می‌دانند. بین تمایل زنان به ختنه دخترانشان و رضایتشان از ختنه خودشان رابطه مستقیم وجود دارد، به این معنا که مادران ختنه شده بیشتر تمایل دارند که دخترانشان ختنه شوند. شاید این مشاهده در وهله اول دور از انتظار باشد، ولی در واقع بیشتر زنان فکر می‌کنند که دختران ختنه‌نشده در آینده با عدم شایستگی و مشکلات جنسی رو به رو خواهند شد. خشونت جسمی در خانواده‌ها فراوان است. خشونت جنسی هم از لمس کردن تا تجاوز، حتی در حیطه زندگی خصوصی و زناشویی، اتفاق می‌افتد.^{۱۸} زنان با تبعیض جنسی ناشی از عدم توازن اجتماعی و اقتصادی بین زن و مرد نیز رو به رو هستند. ختنه دختران نمادی از خشونت جسمی و خشونت جنسی و تبعیض جنسی است. شاید

^{۱۸} مهرانگیز کار، پژوهشی درباره خشونت علیه زنان در ایران (تهران: نشر روشنگران و مطالعات زنان، ۱۳۷۹).

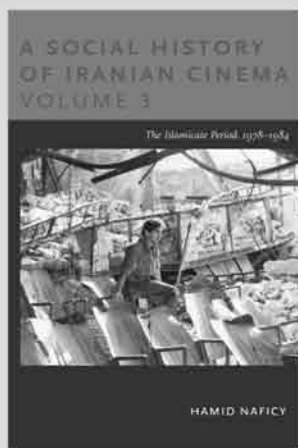
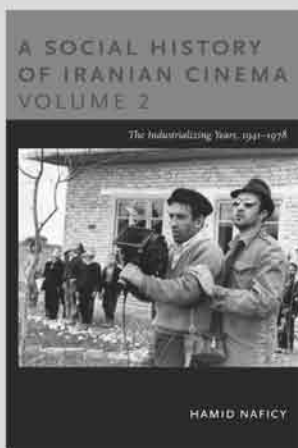
سی سال انتشار راه‌آورد

فصل نامه آزاداندیشان ایران

اشتراک: ۸۱۱۷ - ۷۲۴ (۳۱۰)

rahavard@rahavard.com www.rahavard.com

FROM HAMID NAFICY,
one of the world's leading authorities on Iranian film,
Duke University Press presents his magnum opus. . .

A Social History of Iranian Cinema

Volume 1: The Artisanal Era, 1897-1941

Volume 2: The Industrializing Years, 1941-1978

Volume 3: The Islamicate Period, 1978-1984

Volume 4: The Globalizing Era, 1984-2010

by *Hamid Naficy*

"Hamid Naficy is already established as the doyen of historians [and] critics of Iranian cinema. . . . To say that [this collection] is a must-read for virtually all concerned with modern Iranian history, and not just cinema and the arts, is to state the obvious."

—**Homa Katouzian**, author of *The Persians: Ancient, Mediaeval and Modern Iran*

"*A Social History of Iranian Cinema* is essential reading . . . for anyone wanting a deeper understanding of the cataclysmic events and metamorphoses that have shaped Iran."

—**Shirin Neshat**, visual artist, filmmaker, and director of the film *Women Without Men*

VOLUME 1: The Artisanal Era, 1897-1941

456 pages, 74 illustrations, paper, \$27.95

VOLUME 2: The Industrializing Years, 1941-1978

560 pages, 83 photographs, paper, \$27.95

VOLUME 3: The Islamicate Period, 1978-1984

256 pages, 42 illustrations, paper, \$24.95

forthcoming Fall 2012

VOLUME 4: The Globalizing Era, 1984-2010

664 pages, 112 photographs, paper, \$29.95

order online!

www.dukeupress.edu

